

**Асоціація
психологів вищої
школи України**

**Психологічні
служби закладів
вищої освіти**

*Роль психологічної служби
ЗВО у збереженні
психологічної стійкості й
розвитку особистісного
потенціалу учасників
освітнього процесу вищої
школи України в реаліях
війни та повоєнний період*

*(матеріали III Всеукраїнського
круглого стілу,
21 квітня 2023 року)*

Асоціація психологів вищої школи України

Асоціація психологів вищої школи України

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Західноукраїнський національний університет

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Одеський інститут ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»

Полтавський державний аграрний університет

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Сумський державний університет

ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ЗВО У ЗБЕРЕЖЕННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ Й РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

*(Матеріали III Всеукраїнського круглого столу
21 квітня 2023 року)*

Полтава: Астроя
2023

УДК 378:159.9(477)

P-68

*Ухвалено до друку Правлінням Громадської організації «Асоціація психологів вищої школи України»
(протокол №23/5 від 17.06.2023 р.)*

P 68 Роль психологічної служби ЗВО у збереженні психологічної стійкості й розвитку особистісного потенціалу учасників освітнього процесу вищої школи України в реаліях війни та повоєнний період: матеріали III Всеукраїнського круглого столу (21.04.2023р.). Полтава: Астроя, 2023. 186 с.

ISBN 978-617-8231-34-7

Збірник містить науково-практичні дослідження психологічної спільноти, які оприлюднені на засіданні Третього Всеукраїнського круглого столу «Роль психологічної служби ЗВО у збереженні психологічної стійкості й розвитку особистісного потенціалу учасників освітнього процесу вищої школи України в реаліях війни та повоєнний період» від 21 квітня 2023 року з нагоди Всеукраїнського дня психологів в режимі онлайн.

У науково-практичних роботах висвітлені результати діяльності психологічних служб ЗВО протягом 2022 року, аналіз нагальних завдань професійної психологічної спільноти у створенні підтримуючого освітнього середовища в умовах війни з метою збереження психологічної стійкості учасників освітнього процесу. До збірки включено матеріали майстер-класів здобувачів вищої школи спеціальності «Психологія» та конкурсні есе «Світ буде іншим. Ким я себе бачу в новій реальності».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Алла МОСКАЛЬОВА – кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри психології управління Центрального інституту післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Ірина ПЛАКСІЄНКО – кандидат хімічних наук, доцент, керівниця психологічної служби Полтавського державного аграрного університету

Людмила ОПАНАСЕНКО – кандидат психологічних наук, начальник ННЦ соціально-психологічної підтримки, професійного розвитку та сприяння працевлаштуванню Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Вікторія КОРСУНСЬКА – практичний психолог, психолог Асоціації психологів вищої школи України

ISBN 978-617-8231-34-7

*(Громадська організація «Асоціація психологів вищої школи України»
Відповідальна за випуск Плаксієнко І. Л.)*

© Автори, 2023

©Астроя, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ УЧАСНИКІВ КРУГЛОГО СТОЛУ	8
БЛОПАЛИЙ Віктор Стан соціальної активності здобувачів вищої освіти на сучасному етапі	8
ВАРАКУТА Марина Психологічна підтримка студентів закладів вищої освіти в умовах війни та повоєнного періоду: проблеми та перспективи	14
КОЛІСНИК Людмила Психічне здоров'я студентської молоді в Україні під час війни, що триває	19
КОРСУНСЬКА Вікторія Особливості пристосування особистості до нових умов життя	24
КУЦОЛАПСЬКА Альона Аспекти професійної діяльності психологічної служби зі здобувачами освіти вищої школи в повоєнний період	38
ЛАЗАРЕНКО Вікторія, ЧЕРЕВКО Анна Психічне здоров'я як ресурс соціально-психологічної адаптованості здобувачів вищої освіти в умовах військового часу	43
ЛОГВИСЬ Ольга Дослідження психоемоційного стану студентів в умовах воєнного часу	51
МОСКАЛЬОВА Алла, МОСКАЛЬОВ Максим Особистісний потенціал освітян як підґрунтя їхнього психологічного здоров'я в умовах війни та повоєнний час	55
НЕРУБАССЬКА Алла Робота психологічної служби та клубу «психолог» в період війни	61
ОПАНАСЕНКО Людмила Динаміка запиту на психологічну консультацію у ЗВО у річному розрізі воєнних подій	65
ОХОТНИК Ярослава, КОРСУНСЬКА Вікторія Особистісна готовність до професійної діяльності як чинник стресостійкості майбутніх офіцерів	69
ПЛАКСІЄНКО Ірина, РЯБІК Павло, ГРИДНЄВА Тетяна Роль психологічної служби у формуванні валеологічної культури учасників освітнього процесу у закладах вищої освіти	78
САВРАСОВ Микола, ПОПОВ Андрій, СУП Ігор Креативний потенціал суб'єкта освітнього процесу як ресурс розвитку особистісного потенціалу у діяльності психологічної служби ВИШУ	81
СКЛАДАНОВСЬКА Марина Відновлення особистісних ресурсів в умовах воєнного стану	87
ТОДОРОВА Ірина Психологічний моніторинг якості освітнього процесу у закладі вищої освіти	92
МАТЕРІАЛИ МАЙСТЕР-КЛАСІВ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПСИХОЛОГІЯ»	97
БЕСКРОВНА Анастасія Як зберегти розум у хаосі та віднайти сенс	

життя	97
БОЛОТОВА Аліна Емоційний інтелект. Контроль емоцій	102
КРАСИЛЬНИКОВА Аліна, КОРСУНСЬКА Вікторія Стрес: чи все так, як здається?	108
ПАПНА Марія, ЛАЗАРЕНКО Вікторія Емоційний інтелект: теорія та практика	115
ТЕРЗІ Вікторія, КУЗНЕЦОВА Анастасія Майндфулнес та нейронаука медитації, як спосіб подолання стресу та роботи із внутрішнім станом	120
ЧЕРЧАТА Валентина, ПЛАКСІЄНКО Ірина Комунікативність як невід’ємна риса лідера	123
МАТЕРІАЛИ КОНКУРСУ-ЕСЕ «СВІТ БУДЕ ІНШИМ. КИМ Я СЕБЕ БАЧУ В НОВІЙ РЕАЛЬНОСТІ» (З досвіду роботи А. С. Москальової)	126
БАЗАСВ Олексій	127
БЕНЮХ Тетяна	133
ГЕРАЩЕНКО Оксана	138
ГИЛЮК Дарина	143
ЗАЙЧЕНКО Оксана	150
КОРСУН Галина	155
КОСТЕНКО Наталія	161
МЕТЕШКО Надія	167
ОБРУЧНИКОВА Наталія	171
ЦЕБА Ірина	175
РЕЗОЛЮЦІЯ Третього Всеукраїнського круглого столу «Роль психологічної служби ЗВО у збереженні психологічної стійкості й розвитку особистісного потенціалу учасників освітнього процесу вищої школи України в реаліях війни та повоєнний період»	175
ФОТОГАЛЕРЕЯ	178

ТОДОРОВА Ірина,
кандидатка психологічних наук,
доцент кафедри педагогіки та суспільних наук,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ПСИХОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Переживання небезпеки для життя та здоров'я, низький рівень економічної стабільності, втрата надії на майбутнє та зниження віри в успіх можуть помітно вплинути на якість навчання. Через нервові напруження, страх, тривогу та стрес, знижену концентрацію уваги, що пов'язані з нестабільністю суспільного життя, війна може зумовити зниження результативності освіти. За результатами проведеного репрезентативного соціологічного дослідження «Вища освіта в умовах війни очима студентів», приблизно у 20% опитаних житлові умови погіршилися, до того ж настільки, що це негативно впливає на їхні умови для навчання. Приблизно третині опитаних (32,1%) було важче зосередитися, ніж раніше; 51,2% непокоїлися через те, що не можуть планувати своє майбутнє, поки в країні триває війна [3, с. 139]. Разом з тим, саме успішна та якісна освіта є вагомим та дієвим джерелом суб'єктивного благополуччя у студентському віці.

У сучасних умовах важливим напрямом роботи психологічної служби закладу вищої освіти стає участь у забезпеченні якості навчання, як визначальної умови для емоційної стабільності та життєстійкості учасників освітнього процесу. Психологічна служба може проводити психологічний моніторинг якості освітнього процесу, мета якого полягає в удосконаленні системи організації навчання на основі отримання інформації про змістові параметри навчальної діяльності студентів та її ефективність. Психологічний моніторинг якості освітнього процесу вирішує наступні завдання: дозволяє студентам опанувати навиками саморефлексії та прийомами змістовної самооцінки власної навчальної діяльності; формує у здобувачів освіти позицію активного суб'єкта професійної підготовки; створює практичний

інструментарій для реалізації принципів гуманізації і демократизації освітнього процесу на основі вивчення психоемоційного стану студентів, урахування їх запитів, сподівань, думок; забезпечує ефективний та багатогранний зв'язок між студентами та викладачами; дозволяє оцінити рівень задоволеності студентів якістю навчального процесу; надає викладачам та керівництву аналітичні дані про ключові якісні параметри освітнього процесу та ефективність навчальної діяльності студентів.

Нами була розроблена та запроваджена методика комплексної оцінки ефективності навчальної діяльності студентів, яка може бути взята за основу такого психологічного моніторингу [1]. Методологічну та теоретичну основу методики склали основні положення педагогіки та психології щодо природи, принципів, сучасних тенденцій, цілей і завдань освітнього процесу у вищій школі, а саме:

- прийняття, в якості головних цілей освітньої діяльності закладу вищої освіти, підготовку студентів до професійної діяльності, формування та всебічний розвиток їх особистості відповідно до вимог освітньо-професійних програм підготовки здобувачів освіти;
- концепція особистісно орієнтованої педагогіки;
- особистісно-діяльний підхід, при якому навчання розуміють як управління педагогом навчальною діяльністю студентів;
- положення про суб'єктно-суб'єктні відносини студентів і викладача та усвідомлення, що в продуктивному освітньому процесі студент – це активний суб'єкт педагогічної взаємодії, що самостійно впроваджує свою діяльність;
- психологічна теорія діяльності, зокрема, положення щодо її структури;
- розуміння навчальної діяльності як комунікативної, інтерактивної, на результат якої впливають психологічні характеристики групи, стиль

спілкування викладача, ділові та емоційні відносини усіх учасників педагогічного процесу;

- теоретичні і практичні основи оптимізації навчального процесу, закономірності управління пізнавальними психічними процесами;
- дані експериментів про те, що чітке розуміння студентами цілей свого навчання значною мірою впливає на його ефективність;
- положення про те, що бачення студентами зв'язку окремого предмету, заняття, завдання з цілями і завданнями майбутньої професійної діяльності, суттєво підвищують пізнавальну активність, надають навчальній діяльності особистісного змісту тощо.

Під час моніторингу аналізу піддаються всі виокремлені в психології підсистеми діяльності, а саме: потребно-мотиваційна; операційна; інформаційна; регуляторна [2]. У кожній з цих підсистем були виявлені ключові параметри, за якими можна оцінити зміст та характер навчальної діяльності кожного окремого студента і те, наскільки вона відповідає сучасним уявленням та принципам щодо ефективного та якісного освітнього процесу.

Потребно-мотиваційна підсистема найбільше впливає на якість та стійкість засвоєння навчальної інформації, навичок, умінь. Суб'єктивно позитивна мотивація проявляє себе через інтерес, емоційний відгук на предмет, процес, результат пізнання. До негативних чинників, демотиваторів навчання належать: невідповідність навчальної програми потребам студентів; відсутність цікавого та різноманітного матеріалу для вивчення; занадто висока складність навчальних завдань; неефективні чи незрозумілі методи викладання; неадекватне оцінювання студентів; негативний вплив оточення, ізольованість студентів від академічної спільноти тощо. Для підсилення мотивації студентів варто вчасно виявити негативні чинники та зменшити їх вплив на процес навчання та мотивацію студентів. Саме тому, дослідження мотиваційних чинників є важливим напрямом у роботі практичного

психолога закладу вищої освіти. Корисним додатковим інформаційним джерелом для психолога щодо якості та проблем у навчанні є метод есеїв, які студенти пишуть у довільній формі. Їх також можна використовувати як кейси для групового обговорення мотиваційних та навчальних проблем у студентській групі, під час індивідуального консультування, або для мотиваційного тренінгу.

Операційна підсистема аналізується через: по-перше, сформованість орієнтаційної основи навчальних дій – розуміння студентами алгоритму навчання, що та яким чином робити на лекціях, семінарах, під час самостійної роботи в дистанційному курсі, вміння зрозуміти та оцінити свої навчальні дії, знання та набуті навички; по-друге, сформованість на необхідному рівні навичок та умінь здійснювати навчальну діяльність, легкість, швидкість, якість виконання навчальних дій та операцій; по-третє, зміст, види та типи дій, які виконують студенти під час навчання – творчі, репродуктивні тощо.

Інформаційна підсистема відображає кількісні та якісні характеристики інформаційного забезпечення навчальної діяльності, її професійну спрямованість, систематизованість, доступність для засвоєння; обсяг інформації, що залишається у довготривалій пам'яті студента, створення умов для засвоєння отриманої інформації через практичні вправи; психофізичні характеристики інформації – виразність, швидкість, зрозумілість мовлення та наочного навчального контенту, рівень фонового шуму в аудиторії тощо.

Регуляторна підсистема характеризує функціональний стан студента – втомлюваність від занять, напруженість, настрій, задоволеність, наявність та характер зовнішнього контролю з боку викладача, керівництва, сформованість самоконтролю та саморегуляції діяльності, наявність та ефективність зворотного зв'язку від викладача до студента та у протилежному напрямку. Враховуючи спільний характер навчальної

діяльності, необхідно також оцінити стан освітнього середовища, соціально-психологічні чинники її регуляції – нейтральний, стимулюючий або гальмуючий вплив студентської групи, стилю педагогічного спілкування, ділових та емоційних відносин, що складаються у студента з однокурсниками та викладачами.

Моніторинг, побудований на засадах ефективного зворотного зв'язку, при якому студенти оцінюють не викладача, а власний стан та реакції в процесі навчання (фактично використовують Я-судження), не актуалізує захисних реакцій та не підвищує тривожність учасників освітнього процесу, що надзвичайно актуально саме в умовах соціальної нестабільності. Проведення моніторингу за методикою оцінки ефективності навчальної діяльності студентів дає психологічній службі можливість отримати інформацію щодо якості освітнього процесу в закладі освіти та спланувати корекційну роботу із викладачами та студентами.

Список використаних джерел:

1. Методика оцінки ефективності навчальної діяльності студентів (за І. С. Тодоровою) / В. Ф. Моргун, І. Г. Тітов. Основи психологічної діагностики: навч. посіб., 2-е видання. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2012. С. 424–430. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/5017>.

2. Психологія: підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. Київ: Либідь, 2008. 560 с.

3. Українське суспільство в умовах війни: монографія: С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. Є. Головахи, С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/maket-vijna...2022dlya-tipografiivse.pdf>.

Тодорова І.С. Психологічний моніторинг якості освітнього процесу у закладі вищої освіти // *Роль психологічної служби ЗВО у збереженні психологічної стійкості й розвитку особистісного потенціалу учасників освітнього процесу вищої школи України в реаліях війни та повоєнний період: матеріали III Всеукраїнського круглого столу (21.04.2023р.)*. Полтава: Астроя, 2023. 186 С. 92-96.